

Димитрије М. Калезић

редовни професор у пензији  
Универзитет у Београду  
Православни богословски факултет  
Београд

УДК: 271.22(497.11)

ПРИМЉЕНО: 04. 10. 2016.

ОДОБРЕНО: 11. 10. 2016.

## До високога домета научне теологије Поводом 90 година излажења „Бојословља“

Патријарх Гаврило Дожић је стекао научни степен доктора на Атинском универзитету одбраном докторске тезе *Хришћанство код Срба од V до XII вијека* (1910). У том периоду Срби су, односно Охридска архиепископија у чијем су саставу били под Цариградском патријаршијом, образовали епархије и постепено их увећавали. Кад је Растко поодрастао „дадоше га да се учи светим књигама“<sup>1</sup>. Ово није било стихијско и импровизовано учење, па што и како ко научи, него планско. Без даљега, Немања је имао представу о организацији почетнога школовања у Византији, од кога почиње Растко, па ће он касније, као монах Сава, да то шири и увећава, да јача и напредује и на својима сталним путовањима да запажа ствари — тако и толико потребне српскоме народу, и Цркви и држави, што ће у Цркви да се зачне, заснује и под њом развија. Наиме, терен Балкана који су Срби настањивали имао је вјеру православну, неколико епископија, односе и везе, али није био самостална Црква. Због тога монах Сава предано ради на томе, водећи разговоре, наводећи пуне разлоге, са надлежним лицима византијским царем Теодором I Ласкаром и патријархом Васељенским Манојлом Сарантемом. То се све сажело разговором с њима двојицом и довело до хиротоније Саве за епископа 1219. године, у Никеји, граду у коме је одржан Први Васељенски сабор Цркве 325. године, јер су ту били и цар и патријарх, пошто је то било вријеме латинскога царства у Цариграду (1204–1261).

Шта је све монах Сава предузимао и радио говоре нам многи подаци из литературе, поготово из пера његових ученика и биографа, Доментијана и Теодосија; али сажетак свега тога и језгро онога што тек треба да настане и да се развија — чини један сржни пасус код Доментијана, непосредно послије хиротоније, који представља сажетак свих разговора и докумената; он гласи:

<sup>1</sup> Теодосије, *Животъ Свѣтѡиѡѡ Саве*, превод Лазара Мирковића, СКЗ, Београд, 1984,6.

„Преосвећени патријарх све васељене Герман, поставих овога кир Саву као архиепископа свима српским и поморским земљама, и као свога вазљубљенога сина шаљем га у сву васељену, што је област мога светитељства правоверне хришћанске вере, да има област по моме начину над свима градовима и земљама, над митрополитима и епископима и поповима и ђаконима по божанственим правилима, свакога по достојању и све учити у име Оца и Сина и Светога Духа, и као и мене тога сви послушајте, који сте у Христу правоверни хришћани.“<sup>1</sup>

Доментијан, иако савременик, не каже на који је празник била хиротонија, а двојица, тројица наших савременика: епископ Шумадијски и академик, недавно преминули Сава, каже да је то било Успење Пресвете Богородице,<sup>2</sup> а двојица других: Андреја Веселиновић и Радош Љушић — Цвети,<sup>3</sup> а ниједан од њих не наводи извор за овај податак.

Ово представља сажетак разговора и синтезу добијеног документа који претходи хиротонији или јој непосредно слиједи, и садржи укратко сва права која је Свети Сава добио — аутокефалија, и све што она садржи: организација, развитак богослужбеног живота. Аутокефалија у управљању и богослужењу и настављање без учешћа мати Цркве и продужетак развоја — ни матичне Васељенске патријаршије која је хиротонисала Светога Саву и дала му пуну надлежност за самостално вршење дужности, па епископат нове Пећке архиепископије има пуну зрелост и ауторитет за укупан рад и вођење Цркве. Од тада почиње да тече наша традиција. То је нова аутокефалија у саборноме организму Цркве Христове, организоване у српском народу са пуним правима и одговорношћу за самостални рад који узроста и до степена патријаршије (1346).

Пошто је Свети Сава касније, последије литургијске службе, учинио Светога Арсенија архијерејем, увео га је у трон и прогласио народу за архиепископа; а пошто је он сам навршио на трону Пећке архиепископије четрнаест година,<sup>4</sup> повлачи се са мјеста управљања и уступа га Арсенију, своме наследнику, уз ове ријечи које је записао Доментијан:

„... и посадивши га на свој престо, предаде му сву област Богом даровану му над својим отачаством да везује и дреши...“<sup>5</sup>

На другоме мјесту, мало ниже, каже:

<sup>1</sup> Доментијан, *Животој Светојоа Саве и Светојоа Симеона*, превод Лазара Мирковића, СКЗ, Београд, 1938, 116.

<sup>2</sup> *Енциклопедија православаља*, III, Београд, 2204, 1657.

<sup>3</sup> Андрија Веселиновић и Радош Љушић, *Српски владари*, Београд, 2001, 40.

<sup>4</sup> Доментијан, *Исто*, 176.

<sup>5</sup> *Исто*, 177.

„... а овај преосвећени такође васпита са собом мужа вољена и богољубна и богобојажљива и света телом и духом служећи му чрнца Арсенија, и тога умјесто себе постави као другога управитеља и вођу отачаства свога.“<sup>6</sup>

Између осталих облика рада ту је и рад на књизи — двојаки: превод и преписивање богослужбених књига, писања нове литературе — службе и житија, затим теолошке, особито житијске књижевности... и све се то шири и умножава у континуитету. Ту почиње рад и иде до данас, и наставља даље, као црвен кончић, имајући проблеме којима одољева, поготову послје, као патријаршија, двије велике сеобе (1690. и 1737) и укидање (1766), послје чега су ишла превазилажења тих криза и обнове.

У Цркви се зна, конкретан и одређен израз мишљења и рада је — рјеч, и њено одређење: писмо, књига... У нашој прошлости два главна момента и садржаја ове врсте дјелатности чини књига као развијање, рада и обрада откровења, односно његовог учења, кроз менталитет одњегован у благодатној клими Цркве. Код нас два врхунска домета ове врсте и садржаја чине *Окѿоих*, *ѿрвојласник* — (глас I-IV) — за облик богослужбене књиге и *Бојословље*, часопис Православног богословског факултета за развијање и његовање богословске науке. Прво је богослужбено-пјеснички изражај, а друго теолошка обрада високог нивоа.

Није прошло много година откако је Јохан Гутенберг пронашао и открио штампарску вјештину (1438) и штампана прва у свијету књига — *Библија* (1455),<sup>7</sup> а онда долази ланчани пад српских земаља под Турке: Србије (1459), па Босне (1463), затим Херцеговине (1482) и, најзад, Зете — Црне Горе (1499). Ко зна како би даље ишло са културним догађањима, јер је већ у штампарији Црнојевића, под митрополитом Цетињским Вавилом, одштампан *Окѿоих* — првогласник, I-IV (1494), тридесет девет година послје Гутенбергове *Библије*, а *Окѿоих* — петогласник (V-VIII) није дочекао штампање — него је само припреман — због пада Зете и разарања Црнојевића. О томе је све до 1938. године владало такво мишљење, а те године је у библиотеци манастира Дечана професор Лазар Мирковић нашао припремљен за штампу *Окѿоих* петогласник, првих 39 листова, који су у наше вријеме објављени<sup>8</sup> и стављени на увид научној јавности (о томе посебно и опширније).

*Бојословље* које је непосредан мотив за ово шире прегледно излагање за службује другу врсту пажње. Његово име је превод грчкога израза θεωλογία, латински израз theologia — у ствари само је његова лексичка адаптација, а онда дође и словенски превод БОГОСЛОВІЄ. Њега имају Словени, а ми

<sup>6</sup> *Истѿо*, 199.

<sup>7</sup> У штампѿ често стоји за штампање *Окѿоиха* 1492. до 1944. Биће да је у питању вријеме штампања, а завршна 1494. година је завршетак штампања и то је година издања. Дакле, између Гутенбергове *Библије* 1455. и *Окѿоиха* 1494. је 39 година.

<sup>8</sup> *Окѿоих ѿѿѿојласник*, издање „Ђурђе Црнојевић“, приредили М. Убипарип, М. Лазѿић и М. Мартиновић, Цетиње-Београд-Дечани, 2014.

Срби смо негдје у XIX вијеку извршили језичку измјену: на основу БОГОСЛОВ- додат је глас Л, а иза ње се нашао наставак ИЈЕ — БОГОСЛОВИЈЕ, па је дошло до јотовања, јер је глас И високи вокал предњег реда, који условљава гласовне промјене. Њега, овога српскога данашњег облика, нема практично прије XIX вијека. Вуков *Рјечник српскога језика* га не региструје, него само његов измјењени облик: БОГОСЛОВАЦ, али то је лице које се бави том науком, а не сама наука.

Кад је 1905. године Београдска Велика школа замијењена Универзитетом, Законом о Београдском универзитету (члан 4) предвиђа се оснивање Богословског факултета, и основан је; али ће због недостатка професора и ратова који ће потрајати (1912–1918), овај факултет, као и још неки, тек 1920. почети са радом.

Професори су ускоро изразили жељу да своје радове објављују у часопису универзитетскога ранга и нивоа, мимо уџбеника, па се ускоро почело са разговорима кроз које се дошло до часописа и његовог имена — *Бојословље*, и тако је овај израз ушао код нас у широку употребу научне и уопште културне терминологије. Од тада је овај израз, поред раније употребе ријечи богословија, која посебно представља школу — широко популарисан. То је допринијело нашем језичком сазријевању: до тада редовно употребљавана старословенска ријеч БОГОСЛОВІЕ јавља се као лексема нашега речника. И њено значење је јасно свакоме. Тако, овај је израз од 1926. године у нашој култури стабилно присутан и широко популаран. Именују га наши велики речници *Bogoslovle*<sup>9</sup> и *Богословље*.<sup>10</sup> Патријарх Димитрије је био врло расположен према овом предлогу, свидјело му се и име часописа, заложио се за њега<sup>11</sup> и финансирао је прва два броја.

Часопис је као годишњак излазио редовно, из године у годину, до 1941, кад је прекинута његова едиција као и рад Факултета, па је Факултет наставио рад 1945, а *Бојословље* своје излажење 1957. Библиографија часописа је урађена и публикована до 1988. године, а за овај јубилеј треба је довести до краја — да би за онај велики вјековни јубилеј била настављена и заокружена. Тако *Бојословље* наставља традицију која је преузета хиротонијом у Никеји, а настављена уласком у олтар манастира Жиче и прати православе резултатима рада, као и тај садржај код других цркава и других, и небогословских наука, наших и страних. Овај часопис је зрио и ријеч наше теологије њиме је високо дигнута и широко развијена. Дакле, *Окѿоих* сеже у врх свјетскога штампарства — само је 39 година млађи од Гутенбергове *Библије*, а *Бојословље* досеже ниво и ширину универзитетских часописа XX вијека, његујући и држећи непрекидном традицију Никеје и Жиче.

<sup>9</sup> *Рјечник хрватскога или српскога језика*, JAZU, I, Zagreb 1881, 498.

<sup>10</sup> *Речник српскохрватскога и народног језика*, САНУ, I, 1962

<sup>11</sup> *Енциклопедија православа*, I, 2001, 545.

Овај јубилеј — 90 година — уводни је или припремни јубилеј, а пуни јубилеј ће бити за једну деценију кад се буде навршила стотина година (2026.). Тада би требало да тај велики и пуни јубилеј буде обиљежен — поготово што између ова два јубилеја пада највећи јубилеј наше покрајинске Цркве — аутокефалија и завладичење њенога првог епископа, Светога Саве (1219), а то је њен постанак — канонска зрелост и пунољетство, јер постаје признати члан заједнице аутокефалних цркава васељенског православља чију традицију наставља пуним кораком. А овај часопис је зрио и ријеч наше теологије њиме је високо дигнута и широко развијена, држећи органско јединство и идентитет са својим сржним полазиштем.

Дакле, послје минулог јубилеја *Окѣоиха* дошао је припремни јубилеј *Бојословља*, а то се заокружује јубилејем давања аутокефалије — осам стотина година канонске зрелости наше покрајинске Цркве и почетка њенога идентитета и традиције коју држи непрекинуто. То није мало, па тек да се значи, него је то читава једна историја (1219–2019). Она обавезује наш нараштај. Темељ свему томе и његову покретачку снагу представља цитирани сажетак Доментијанов; он је гаранција и полазиште за превладавање сметњи и искушења и исто тако за даљи органски развитак, отварајући се нараштајима и вјековима и изражавајући то лијепом и зрелом ријечју отвореној према вјековима који долазе — то јесте смисао и циљ живе традиције и сржне аутенције.

Два истакнута примјера издања — *Окѣоих*, који иде у сам врх свјетскога издаваштва — и *Бојословље* које је досегло европски, а то је и свјетски, обим и висину, евидентна су и опипљива потврда реченога.